

alázatosan meghajtjuk térdeinket s kívánjuk, hogy ez áldott férfiú emlékezete időtlen időkig legyen unitárius testvéreinkkel együtt mindnyájunk számára munkás élete példaadásával *szövétnek*, bölcsességének ajándékaival *kenyér*. Isten áldása legyen ezen az áldott ünnepen!

Dr. Kristóf György egyet. tanár beszéde a kolozsvári Román Királyi Egyetem s az Erdélyi Muzeum Egylet nevében.

A kolozsvári Egyetem és az E. M. E. megbízásából és nevében köszöntöm tisztelettel és hálás hódolattal e felemelő ünnepélyen a Brassai Sámuel dicső emlékezetét, halhatatlan szellemét.

Bizonyára hiú és meddő dolognak tartanók, ha a verőfényes hegyoldal virágai, vagy akár mi emberek vitatkozást kezdenénk a fölött, hogy a mennyegről leragyogó nap kire, melyikünkre szór világosabb sugárkévét, éltetőbb meleget. A Brassai törhetetlen erélyű és munkás szellemének fénye is egyazon tűzzel, ugyanazzal az áldástosztó hévvel szóródott le közművelődésünkre, szellemi életünk egész területére. Gyermekirodalmunk és a dogmatika, az iskolai tankönyvírás és az összehasonlító irodalomtörténet, a növénytan és a zeneesztétika, a nyelvtudomány és mennyiségtan, röviden egész szellemi életünk egyaránt részese volt a Brassai szellemiségéből kisugárzó áldott fénynek. A különbség nem a fényben önmagában van, hanem a hatásban. Ugyanaz a fénykéve szemelláthatólag jobban fog, százszor szükségesebb a most fejlődő palántának, a törékenyebb, ifjú szervezetnek. Nem kétséges, hogy a Brassai szellemének fénye is legészrevehetőbben épen a kolozsvári Egyetemnek és az E. M. E.-nek a fejlődését mozdította elő.

Brassai a kolozsvári magyar tudományegyetemen kezdetről fogva 11 éven át az elemi mennyiségtani tanszékét töltötte be, de tartott előadást a szanszkrit nyelvről és az általános nyelvtudomány köréből is. Az egyetem kormányzásából is kivette a maga részét. A megszervezés első évében prorektori, az 1879—80-dik évben rektor-magnifikuszi s a rákövetkező évben ismét prorektori méltóságot viselt a közbizalom elhívására. 400 frtos alapítványt tett az egyetemen a math. és term.-tud. kar doktori szigorlatra készülő hallgatóinak a segélyezésére. A katedrán, az egyetem kormányzásában, az ifjúság nevelésében és támogató-

sában az egyetem példaadó büszkesége volt s nyugalomba lépésekor tőle, mint az egyetem legérdemesebb tagjától vett búcsút az egyetem tanácsa. E kitűnő érdemek iránt tisztelettel van a mai, nemzeti jellegben megváltozott, román egyetem is. S én szerencsésnek érzem magam, hogy az unitárius egyház nagy fiának, a nemzetközi viszonylatban is ismert polihisztor-tudós Brassainak mai emlékünnepején erről a tiszteletről itt jelentést tenni megbízatást kaptam.

Hálás hódolatot jelentek Brassai Sámuel emlékének az E. M. E. részéről is. A fiatal egyetemnek *egyik* díszjele volt ugyan Brassai, de az 1859-ben felállított E. M. E. kezdetben és rövid ideig tulajdonképpen maga Brassai volt. Az alakuló gyűlés őt választotta meg akkor még egységes, szét nem oszlott gyűjteményeinek öréül s ideiglenesen — a Szabó Károly hivatalba lépéséig — a könyvtár igazgatását is rábízta az egyesület. Az első kiadványokat, az *Évkönyveket* szintén Brassai szerkesztette s azután is az egyesület folyóiratainak egyik legszorgalmasabb munkatársa maradt. Alig van évfolyam, amelyik ne hozott volna tőle egy-egy magvas értekezést. Mint gyűjtő, az úgynevezett tudományos gyűlések felolvasója, vitatkozója állandóan és bámulatos frissességgel vesz részt az egyesület munkájában. Nincs az ifjú egyesület életében jelentős mozzanat, ahol Brassai nem volna jelen, még pedig sohasem csak érdektelen, legfőlegb jóakarátú látogatóként, aki esetleg észreveszi és gyönyörködik az újszülött fejlődésében, életerőinek gyarapodásában. Hanem jelen van, mint szülő, akinek élete, öröme, boldogsága egyedül abban teljesedik ki, ha nappali gondoskodása és éjjeli álmatlansága nyomán a gyermek nő, izmosodik.

Brassai munkásságát az E. M. E. keretében, érdemeit a fiatal egyesület életének nagyrafejlődésében csak adatszerűleg is ugyan ki tudná elésorolni?

A kolozsvári ú. n. *Szénafűről* azt mondja Brassai az *Orobus canescens* c., az E. M. E. gyűlésén felolvasott s az *Évkönyvek* III. kötetében kinyomatott értekezésében, hogy a leghálásabb fűvész helyek egyike. „Ha mindazt, amit — úgymond — a kedvező természet itt összecsoportosított, a rendes termő helyein kellene felkeresnünk, a Pyrenektől a Volgáig kellene barangolnunk“. Valahogy ilyen formán vagyunk Brassaival is. Bármely téren keressük is fel munkásságának részleteit, sokat kell barangolnunk.

Ha pedig szinte száz évre terjedő életművének, mindannak, amit az ő személyiségében a kedvező természet összecsoportosított,

a párját keresnök, a Pyreneusok csúcsain és a volgai síkságokon túl, talán épen Meseországig kell barangolnunk, oda, ahova a beszédes és méltán bámuló tisztelet Brassait már életében át és fölvitte.

Ez önmaga mértéke szerint végtelenül szerény, de az utókor, a mi megítélésünk szerint mesébe illő nagy férfiúnak — fény nevére, áldás dicső emlékére!

Dr. Csüry Bálint tanár beszéde a Magyar Tudományos Akadémia nevében.

E gyászévforduló alkalmából a Magyar Tudományos Akadémia ünnepi kegyeletét tolmácsolom a tudományok fölkent papjának, Brassai Sámuelnek nagy emléke iránt, ki 1837-től kezdve hatvan évig, egy emberöltőn keresztül volt munkás tagja, dísze és oszlopa.

A csodák századának méltán nevezhetjük a magyar szellem történetében a XIX. századot. Ennek a nagy szellemektől vemhes, csodálatos századnak is egyik nem utolsó csodája volt Brassai Sámuel. Élete, hatalmas szellemi tehetsége, életműve egyaránt a nagyság arányaival lep meg bennünket. „Tíz nyelvet tudott, tíz tudományt művelt, tíz évtizedet élt“, mondja róla első életírója, a személyes jóbarát és tanítvány. Mint gyermek már élt, mikor Csokonai még a földön járt, kortársa volt Kölcseynek és Kazinczynek s közöttünk még számosan élnek, akik őt személyében látták és hallották. Ifjúkorában, mint új könyvet olvashatta Berzsenyi költeményeit és a Mondolatot, agg korában még olvashatta Herczeg Ferenc első regényeit s halála után csak két évvel jelent meg Ady Endre első verskötetete.

Amilyen csoda volt matuzsálemi élete, olyan meglepők tehetségének és tudásának arányai is. „Az utolsó polihisztor“, állapítja meg róla a köztudat. Enciklopédikus tudását egyfelől neveltetése körülményei magyarázzák. Törekvő szelleme nem nyervén rendszeres irányítást, az autódidaxis útjára volt kényszerítve. Brassai a legnagyobb magyar autodidakta. „Nem arra vagyok én büszke, hogy sokat tudok — mondta egy beszélgetés alkalmával — hanem arra, hogy amit tudok, a magam erejéből szereztem meg“. Ennek a maga erejéből szerzett óriási tudásnak végső forrása olthatatlan tudányszomja. „Soha se tudtam valami sokat — mondá moso-